

Wij hebben het geluk gehad om de afgelopen zestig jaar zoveel als we wilden en konden in het Dordrechtse over boten of bootjes te beschikken en daarmee vanaf het water flora en fauna bekijken. Zo'n lange periode biedt terugkijkend een boeiend perspectief waar we graag wat over vertellen.

Zestig jaar aan de Grote Rivieren en in de Delta

Struinen vanaf het water

ROEIEN IN DE BIESBOSCH

De Sliedrechtse en Brabantse Biesbosch en de oeverlanden van de Merwede, Oude Maas, Noord, Dordtse Kil en Hollands Diep werden direct na de Tweede Wereldoorlog het areaal van NJN-roeiexcursies vanuit Dordrecht.

Tot 1969 was dat zoetwatergetijdengebied. Het getijverschil was ongeveer twee meter; in het Westen (Willemstad) wat meer, in het Oosten (Gorcum) wat minder. De drinkwatergrens (destijds 300 mg Cl-ionen per liter water) kwam op het Hollands Diep bij normaal tij aan het einde van de vloed tot Strijensas en zakte bij eb westwaarts af tot Willemstad. Bij hoogwater was het zoutgehalte daar bijna gelijk aan dat van zeewater. Op de strekdam langs het Hellegat bij Willemstad broedden grote aantallen Visdiefjes tussen een begroeiing met veel Deens lepelblad. Op het Westeinde van de Sasseplaat, die zich bij laag water van Strijensas tot een paar kilometer westelijker in het Hollands Diep uitstreckte, lagen bij laag water Zeehonden te zonnen. Dat was zo gewoon dat je er nauwelijks nota van nam.

KRAKENDE BOLLETJES

De Sasseplaat was voor een groot deel begroeid met Zeebies. 's Winters was dit gebied een voedselparadijs voor Grauwe en Rietganzen (Kolganzen waren nog een zeldzaamheid), die je van afstand de zeebiesknolletjes kon horen kraken. Al naar het seizoen foerageerden aan de waterlijn grote aantallen eenden die je vanachter de zeebiesvelden prachtig kon bekijken. Hoe kwamen we zo gemakkelijk op één dag of zelfs een halve dag per roeiboot tien tot twintig kilometer van Dordt vandaan en hadden dan nog tijd om te excursiën? Vanuit de Nieuwe Haven in Dordt roeiden we bij eb met ons bootje de rivier op en

haakten daar vast aan een bijbootje achter een van de vele slepen met rijnaken, die bij eb de Dordtse Kil afzakten naar Zeeland. De schepen voeren toen nog zo langzaam dat je dat met wat handigheid zonder gevaar kon doen. De schippers van die schepen vonden die ondernemende jochies gewoonlijk wel leuk, mits je, voordat je aanhaakte, netjes met een vragend gebaar je touwtje opstak. Na een goed uur waren we zo op het Hollands Diep aan het Oosteinde van de Sasseplaat en gooiden los.

ROOKPLUIMEN

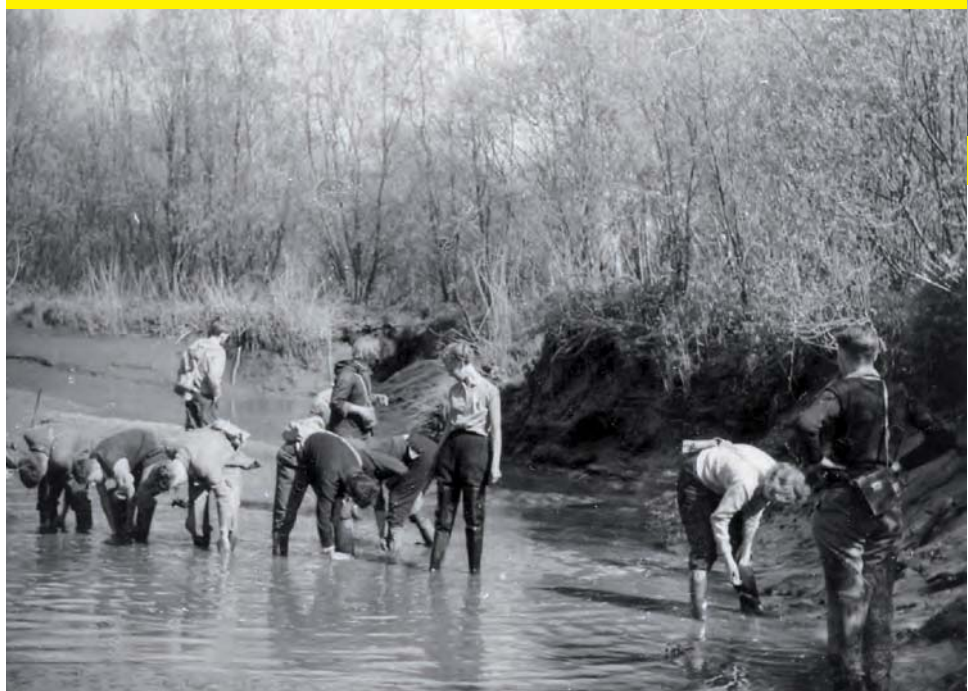
Als je dan na een tijdje zwarte rookpluimen boven de westelijke horizon zag komen, wist je dat de vloed in aantocht was: de kolengestookte sleepboten met hun slepen

Jonge Zeehond. Beningen, juli 1954.

van rijnaken waren in aantocht om met de vloed vanuit Zeeland de Dordtse Kil op te gaan. Bij mooi weer trilde de horizon: de schepen zelf waren pas veel later te zien dan hun rookpluimen en leken – eenmaal binnen het zicht – op een spiegel boven het water te komen aanglijden. Dan was het tijd om laarzen te spoelen of zwemspullen voor wat anders te verwisselen en weer scheep te gaan, een bijbootje van een passerende rijnaak te pakken en je terug naar Dordt te laten slepen.

Opkuisen na een griendexcursie. Schippersgat in de Brabantse Biesbosch, 4 mei 1958.

ALLE FOTO'S BIJ DIT ARTIKEL: KLAAS KIMSTRA

Eiland van Dordrecht met zijn rivierduintjes. Of soms ook alleen maar de Noordelijke oeverlanden van de Merwede bij Sliedrecht, met in april weilanden vol Kievitsbloemen en in juni op de zomerkade zóveel Langbladereprijs dat de dijk er blauw van zag en Sliedrechtenaren er armenvol van plukten. Daar is nu niets meer van over. Alles is verdwenen onder stadsuitbreidingen en industrieterreinen.

GETIJ VERDWIJNT

Het verdwijnen van het getij in 1969 veranderde flora en fauna langs de beneden-rivieren en het water in de kreken viel stil. Het overheersende geel van Dotters in maart/april als het riet nog kort is, was bijna op slag weg. Heksenkruid, IJle zegge en Groot springzaad zijn in enkele jaren uit de grienden verdwenen. Van de opvallende planten bleven alleen Bittere veldkers, Aartsengelwortel, Kattenstaart en Moeras-

Kleine zilverreigers. Vorig jaar zagen we eveneens enkele paren broedende Purperreigers.

KNAAGSPOREN

De toenemende watervervuiling van Rijn en Waal in de jaren zeventig en tachtig deed Mattenbies, Driekante bies, Zeebies en het overvloedige Doorgroeiend en Gekroesd fonteinkruid, dat zich zo hinderlijk om je roeiremen kon wikkelen, verdwijnen. Gelukkig zijn die door een betere beheersing van de waterkwaliteit gedurende de laatste tien jaar schuchter aan het terugkeren, op stille plaatsen begeleid door waterpest.

De bevers die in de Brabantse Biesbosch zijn uitgezet, gedijen goed. Ze leven teruggetrokken, maar hun knaagsporen zijn overal te bekennen. Soms heb je, als je met je boot lang op eenzelfde plaats ligt, het geluk een demonstratie van hun klim- en knaagkunst en het transporteren van meters lange takken te zien.

Het verdwijnen van het getij had niet veel invloed op het rivierduintjesgebied aan de Oostpunt van het Eiland van Dordt. Op het hooggelegen deel met de naam Kop van de Oude Wiel zijn nog altijd Knolsteenbreek, Rode bremraap, Grote en Kleine pimperl, Grasklokje, Boksbaard, Kleine ruit, Knautia, Schermdragende vogelmelk en Ruig viooltje te vinden. Sommige soorten in grote aantallen. De laatste jaren zijn er ook weer enkele plantjes Brede ereprijs. We vonden dat daar ooit eenmaal in de jaren vijftig, maar we zagen het pas terug in 1997, op vrijwel dezelfde plaats. Sindsdien is het er dan weer wel en dan weer niet en soms alleen vegetatief.

WACHTEN OP SALIE

Het wachten is daar altijd nog op Salie. Op een soortgelijk terrein bij Hurwenen, dertig kilometer stroomopwaarts langs de Waal, groeit Salie sinds jaar en dag in overvloed en je zou het dus ook hier verwachten. Het vroeger algemene Kruidend zenegroen is met het ophouden van het getij vrijwel verdwenen. Zou dat samenhangen met het verdwijnen in 1969 van de jaarlijkse stormvloedoverstromingen? Ook verdwenen toen broedende Grutto's, Visdiefjes en Scholeksters. De Kwartelkoning, daar vroeger algemeen, leeft alleen nog voort als naam op een der lokale inspectiebootjes van Staatsbosbeheer. Een enkele keer hoor je er een Kwartel.

Maar soms herstelt zich iets: sinds 1993 groeit op één plaats weer Langbladereprijs: in de Louw Simonswaard, iets ten Westen van het rivierduintjesgebied Kop van de Oude Wiel.

Brabantse Biesbosch, Gat van Vloeien bij laag water, maart 1955.

GRIENDEXCURSIES

Voor een weekend en langer kwam de Brabantse Biesbosch in aanmerking. Bij voorkeur ook met laagwater midden op de dag, zodat je de grienden in kon. De bodem van kreken waar het snel stroomde – en dat waren er vele – bestond uit zand, dat bij laagwater goed begaanbaar was. De grote stroomsnelheid maakte prachtige golfpatronen in het zand en er bleef altijd genoeg water staan om je na een griendexcursie weer schoon te wassen. Wanneer niet laagwater, maar hoogwater midden op dag viel, was de Sliedrechtse Biesbos ons doel of de Oostpunt van het

kruid. Grote karekiet, vroeger massaal aanwezig, is weg. Geen dag was zonder Roerdomp, maar deze vogel is nu een grote zeldzaamheid.

Daar staat tegenover dat er Blauwborstjes en Nachtegalen zijn gekomen. Ook is op bepaalde plaatsen soms een Waterral te horen en de dras gezette vroegere polders Kort en Lang Ambacht, Ruigten bezuiden den Perenboom, Engelbrechtsplekse, Aart Eloybosch en Jonge Janswaard, alle in het Oostelijk gedeelte van het Eiland van Dordrecht, zijn nu paradijzen voor alle zoetwaterenden, Kluten die er in flinke aantallen broeden, Lepelaars, Grote en

Links:

Rode bremraap. Kop van de Oude Wiel, 29 mei 1994.

Rechts:

Brede ereprijs tussen Kruisdistel. Kop van de Oude Wiel, 15 mei 1997.

Rechts onder:

Verdronken Land van Saeftinghe, Speelmansgat bij laag water, 21 augustus 2005.

Onder:

Kleine pimpernel. Kop van de Oude Wiel, 5 mei 2003..

In januari en februari grazen er vaak grote aantallen brandganzen op de weilanden op Oostpunt van het Eiland van Dordt. Zo'n troep schuift dan heel langzaam als een deken over het land, uren achtereenvolgend. Er zijn daar geen wegen en het gebied is over land alleen te voet bereikbaar, over een van de deurstellen van een enkele kilometers verder westelijk gelegen sluis. De langsvarende schepen op de Beneden-Merwede en Nieuwe Merwede storen hen blijkbaar niet.

ZEELAND BINNEN BEREIK

Met de tijd werden de bootjes groter en kwam Zeeland binnen bereik. Vóór de afsluiting van de Krammer door de Philipsdam waren er de getijkreken in de schorren van de Slaak, de zuidelijke geul van de Krammer, tegenover Oude Tonge. Toen was dit gebied tot het late voorjaar een refugium voor Rotganzen, die geen angst kenden voor een stilliggende boot. In de krekens in het schor zwommen zij oog in oog met de schepelingen onder de ramen van de roef langs. Op de oeverwallen broedden Zilvermeeuwen. Met flinke noordwestenwind en springtij liepen de nesten onder. Geen nood: de dieren dobberden op het topje van hoogwater een uur lang boven hun nest, zakten er met eb vanzelf op terug en broedden met succes voort zoals we hebben kunnen zien. Als het hoogwater 's avonds viel, lieten we een waterdichte looplamp neer op de bodem van de kreek. Daaromheen verzamelden zich in korte tijd een aantal Tongen en tal van andere vissen, vooral Zeenaalden, die

je door het glasheldere zeewater van ongeveer twee meter diep prachtig kon zien.

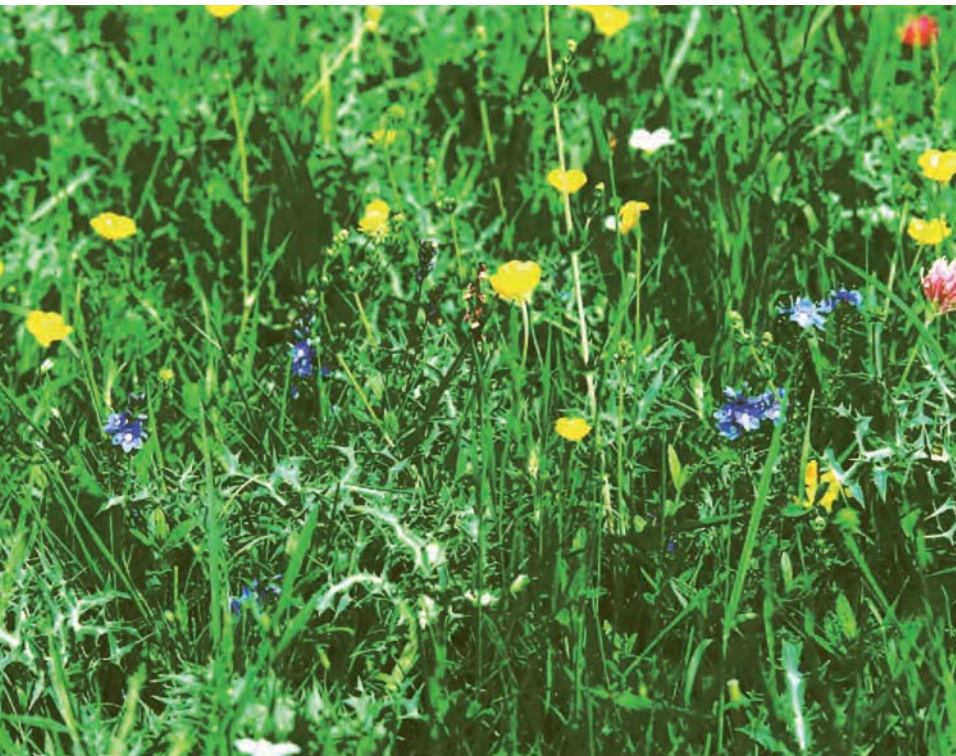
OOSTER- EN WESTERSCHELDE

De schorren spelen in de dagelijkse dynamiek van het steltloperleven in een getijdengebied een grote rol. Tijdens hoogwater zijn zij hun rustplaats. Er wordt spijsverteerd, gepoetst en geslapen. Tegenwoordig zitten er bij hoog water ook grotere of kleinere groepen Kleine en Grote Zilverreigers en Lepelaars te wachten tot het slik weer bovenkomt. In de Oosterschelde is er het schorregebied aan de zuidoever van Krabbekreek, aan de Westerschelde het uitgestrekte schorregebied van het Verdronken Land van Saeftinghe. De krekens in het schor van de Krabbekreek zijn verboden terrein, maar het Speelmansgat in het Verdronken Land van Saeftinghe is toegankelijk. Ook daar geldt weer dat een stilliggende boot door de vogels onveilig wordt geacht. Vanuit de kajuit zijn foeragerende steltlopers, Zilverreigers en Lepelaars van heel dichtbij te observeren en het is boeiend om hun gedrag in de loop van het getij te volgen. Na een paar dagen ontdek je dat de vogels weten waar na het invallen van de eb de eerste platen bovenkomen. Zilverreigers strijken daar dan in groepen van twintig of dertig neer als de waterdiepte tot poothoogte is afgenomen. Op die enkele vierkante meters wordt in een soort wilde dans de wegschietende vis tussen elkaars poten door weggesnaaid. Dat schouwspel duurt maar enkele minuten. Door het grote tijverschil (bij springtij ruim vijf meter) zakt het water

snel en groeit de plek met hoogstens pootdiep water ook snel en ontstaat er voor ieder voldoende ruimte om niet meer op elkaars tenen te hoeven staan.

De Kleine zilverreigers foerageren op het slik aan de waterlijn. Ze lopen gewoonlijk aan de 'droge' kant van de waterlijn spiedend in het water heen en weer, van prooi naar prooi springend: kleine visjes en

garnalen. Bij zonnig weer vouwen ze soms de vleugels als een parasol over de kop en kunnen dan beter zien wat er onder de waterspiegel beweegt.

In juli en augustus slapen sinds een paar jaar grote groepen Canadaganzen op het schor. Bij het eerste morgenlicht gaan ze op en trekken het Zeeuws-Vlaamse polderland in. Pas met zonsondergang keren ze weer om in het schor te slapen, buiten bereik van eventuele landroofdieren.

VERANDERINGEN IN ZESTIG JAAR

Zestig jaar resumerend: veel is verdwenen, maar er zijn veel vogelsoorten die vroeger

zeldzaam of afwezig waren, verschenen: Lepelaars, beide Zilverreigers, Kolganzen, Brandganzen, Canadaganzen, Kluten, Krakeenden, Kuif- en Tafeleenden. Nog veel meer soorten hebben in het beschouwde gebied een thuis gevonden. Deels door het wegvallen van het getij en genomen beheersmaatregelen, deels door andere invloeden (Kleine zilverreiger, Canadagans). Al met al een boeiende lange termijndynamiek. Toch zien we met velen, niet alleen uit nostalgie, reikhalzend uit naar het moment dat het door Rijkswaterstaat geplande 'Getemde Getij' op de benedenrivieren zal heersen.

Bineke en Klaas Kimstra zijn oud-lid van de NJN en tegenwoordig lid van de KNNV-afdeling Zeist-Heuvelrug-Kromme Rijn. Bineke is biologe en Klaas is werktuigbouwkundige.